

Det kongelige kunnskapsdepartement
Det kongelige barne- og familiedepartement

Til alle landets kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn

Deres ref

Vår ref

Dato: 09.06.2020

Arbeidet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll - beredskap før sommerferien i forbindelse med Covid-19 pandemien

Vi ber om at dette brevet videreformidles til følgende: Grunn- og videregående skoler, oppfølgingstjenesten, helsestasjons- og skolehelsetjenesten, fastleger, psykisk helsetjeneste, NAV-kontorer, barneverntjenesten og familievernnet.

Barn og unge har rett til beskyttelse mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll. Arbeidet for å sikre barn og unges rettigheter er høyt prioritert av regjeringen og krever en bred tilnærming og samarbeid på tvers av etater og landegrenser. Tjenestene for barn og unge i kommuner og fylkeskommuner har en viktig rolle i arbeidet med å forebygge og gi hjelp på dette området.

Konsekvenser av Covid-19-pandemien

Smitteverntiltakene som Norge innførte i forbindelse med Covid-19 kan ha forverret situasjonen for mange barn og unge som lever med vold og negativ sosial kontroll i familien. Man antar at også barn og unge som ikke har opplevd vold tidligere kan ha blitt utsatt for dette etter at smitteverntiltakene ble innført. Barn og unge kan oppleve at de mistet den friheten de hadde da skolene og barnehagene ble stengt. Det er grunn til å tro at smitteverntiltakene har forsterket eksisterende isolasjon av barn og unge.

Siden smitteverntiltakene ble innført har antall bekymringsmeldinger til barneverntjenesten generelt sett gått ned. Dette er bekymringsfullt fordi det kan føre til at en del barn og unge ikke får den hjelpen de trenger. Kommunene oppfordres derfor til å styrke samarbeidet mellom tjenestene slik at barn som har behov for bistand fra barnevernstjenesten kan få nødvendig hjelp. Kommunene må også være forberedt på at det kan komme en økning i antall saker når smitteverntiltakene blir mindre strenge. Det er viktig at hjelpeapparatet er rustet til å møte dette.

Etter hvert som barnehager og skoler gjenopptar ordinær drift, vil barn og unge gradvis få tilbake et fysisk opplæringstilbud. Smitteverntiltak vil likevel kunne begrense hvilke barn og unge som kan og vil møte i barnehagen og på skolen. Det er viktig at barnehagene og skolene iverksetter gode tiltak for å følge opp sårbare barn og unge i deres nærmiljø, både de som er tilstede fysisk og de som er hjemme. På Bufdirs temasider om Covid-19-viruset finnes det informasjon om [hvordan barnehage- og skoleansatte kan ha kontakt med utsatte barn og unge når barnehager og skoler er stengt](#), og når barn og unge holdes hjemme på grunn av smittevern hensyn.

Barn etterlatt i utlandet mot sin vilje

Sommerferien er tradisjonelt en tid hvor mange reiser til utlandet. Hver sommer opplever noen barn og unge at de blir tatt med til og/eller etterlatt i utlandet mot sin vilje. Noen barn og unge blir utsatt for tvangsekteskap, æresrelatert vold, negativ sosial kontroll eller kjønnslemlestelse under oppholdet.

Dette kan bli annerledes i år ettersom reiserestriksjonene opprettholdes til over sommeren. Hjelpeapparatet har i alle tilfeller et ansvar for å ivareta unge som frykter for et utenlandsopphold, samtidig som de må forebygge og hjelpe barn og unge i Norge. Erfaring viser at saker der unge tas med til utlandet mot sin vilje, gjerne oppdages først når den unge allerede befinner seg i utlandet. Å forebygge at unge tas med til utlandet mot sin vilje er viktig og kan bidra til å forhindre at den unge utsettes for forhold som krenker deres rettigheter eller forhold som er straffbare i Norge.

Ved bekymring i forkant – be om en samtale

Hvis du er bekymret for et barn eller en ungdom, be om en samtale med barnet/ungdommen. Du kan ta kontakt med [Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll](#) ved behov for råd om hvordan en slik samtale kan gjennomføres. [Udir har utviklet støttemateriell til en oppfølgingssamtale](#) dersom skoler er bekymret for om en elev skal flytte til utlandet uten sine foreldre, at eleven skal flytte utenlands mot sin vilje og/eller bli etterlatt i utlandet mot sin vilje.

Forhindre utreise

Det viktigste du kan gjøre ved alvorlig bekymring er å hjelpe den unge slik at utreise kan forhindres. Det bør opprettes kontakt med foresatte der det vurderes som forsvarlig og det bør iverksettes beskyttelsestiltak der det vurderes som nødvendig. Når en person befinner seg i utlandet og ber om hjelp, er det begrenset hva norske myndigheter kan gjøre, selv om personen er norsk statsborger. Dette gjelder spesielt i denne tiden med strenge reiserestriksjoner. Det kan være stor fare forbundet med å reise til et land familien har flyktet fra. Personer som har midlertidig oppholdstillatelse i Norge kan miste denne ved lengre utenlandsopphold.

Det er utarbeidet tverrsektorielle [retningslinjer om etterlatte barn i utlandet](#). Retningslinjene inneholder nyttig informasjon både om forebygging og oppfølging av saker der barn etterlates, eller står i fare for å bli etterlatt i utlandet.

[Se råd om reiser til utlandet.](#)

Elever som uteblir ved skolestart

Hvert år opplever skoler at elever ikke møter ved skolestart. Selv om reiserestriksjonene opprettholdes, ber vi om at hver kommune, fylkeskommune og skole følger opp elever som uteblir. Utdanningsdirektoratet har utformet en egen [veileder for skoleeier og skoler](#).

Informasjon og veiledning

Det er avgjørende at barn og unge vet hvor de skal henvende seg dersom de står i fare for å bli utsatt, eller utsettes for, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, æresrelatert vold og/eller negativ sosial kontroll, eller å bli etterlatte i utlandet mot sin vilje. Det er også en rekke steder ansatte i førstelinjetjeneste kan henvende seg til dersom de har behov for råd og veiledning.

Informasjon til barn og unge som trenger hjelp

Hjelpeapparatet bes informere barn og unge om hvor de kan få hjelp og informasjon ved behov. [Alarmtelefonen for barn og unge](#) har døgnåpen drift og tilbyr chattefunksjon. [Røde Kors telefonen om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse](#) tilbyr også barn og unge veiledning og støtte. Se vedlegg for informasjon om andre relevante hjelpetjenester som barn og unge kan kontakte.

Veiledning for utsatte og hjelpeapparatet

[Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll](#) er et nasjonalt, tverretattlig fagteam som gir råd og veiledning til ansatte i hjelpeapparatet og utsatte i konkrete saker. Kompetanseteamet kan blant annet gi råd om hvordan kartlegge saken, vurdere risiko og om nødvendig oppfølging av saken

Det finnes minoritetsrådgivere ved utvalgte ungdoms- og videregående skoler i alle landets fylker. Minoritetsrådgiverne har spisskompetanse om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll, og kan kontaktes for veiledning til elever, skoleansatte og hjelpeapparat.

Helsesykepleier ved helsestasjons- og skolehelsetjenesten kan være en god samarbeidspartner ved bekymring rundt barn og unge.

Barns rettigheter og hjelpeapparatets plikter

Det er først og fremst foreldre som har ansvar for at barnets rettigheter ivaretas. Det er imidlertid viktig at hjelpeapparatet kan veilede barn og unge om deres rettigheter ved behov, og at hjelpeapparatet melder ifra om bekymringer og avverger alvorlige straffbare handlinger.

Barns rett til samtykke

Barn over 12 år skal samtykke til å flytte eller ta opphold i utlandet, dersom ikke minst en av foreldrene med foreldreansvar er med, jf. barneloven §§ 40 tredje ledd og 41 femte ledd. Barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å gi uttrykk for disse synspunktene i alle forhold som vedrører barnet, og deres mening skal tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet. Dette følger av barneloven § 31 jf. barnekonvensjonen art. 12.

Meldeplikt til barnevernstjenesten

Alle offentlig ansatte og en rekke private yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt, har lovpålagt plikt til å melde fra til barnevernstjenesten hvis de er alvorlig bekymret for et barn, jf. barnevernloven § 6-4 første ledd. Dette følger også av bestemmelser i en rekke andre lover som gjelder for den enkelte tjeneste, bl.a. av opplæringsloven og barnehageloven. Opplysningsplikten er begrenset til de mer alvorlige tilfeller, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, eller når det er fare for utnyttelse av et barn til menneskehandel. Bekymring for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og æresrelatert vold vil som regel utløse meldeplikt. Bekymring for negativ sosial kontroll kan også utgjøre alvorlig omsorgssvikt og utløse meldeplikten.

Opplysningsplikten etter barnevernloven innebærer et personlig ansvar for å melde fra, og går foran taushetsplikten etter andre lover. Dersom du er usikker på om det bør meldes bekymring, kan du drøfte saken anonymt med barneverntjenesten. Hvis bekymringen handler om særlig alvorlige forhold, som vold eller seksuelle overgrep, bør du kontakte barneverntjenesten for å drøfte hvordan du skal gå fram.

I løpet av april/mai 2020 vil alle kommuner få mulighet til å [ta imot bekymringsmeldinger digitalt](#).

Avvergingsplikt

Alle har en plikt etter straffeloven § 196 til å anmelde eller på annen måte avverge alvorlige straffbare handlinger. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt. Mishandling i nære relasjoner, jf. straffeloven §§ 282 og 283, grov frihetsberøvelse (§kt, (§ 291), og det å hensette noen i hjelpeløs tilstand (§ 288), er eksempler på handlinger som er omfattet av avvergingsplikten. Les mer om avvergingsplikten på [plikt.no](#).

Videre følger det av straffeloven § 284 tredje ledd at ansatte i barnehager, barnevernet, sosialtjenesten, helse- og omsorgstjenesten, skoler, skolefritidsordninger og trossamfunn har en egen avvergingsplikt. Den er hjemlet i straffeloven § 284 tredje ledd.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratets hjelpetilbud

Nora

IMDi har [Nora, som er en nettportal mot negativ sosial kontroll](#). Nettportalen gir ungdom og deres nettverk informasjon om støtteapparat som kan hjelpe når unge opplever ulike former for negativ sosial kontroll, som bekymring for å bli etterlatt i utlandet mot sin vilje. På Nora finnes det også [filmer om ulike former for negativ sosial kontroll rettet mot ungdom](#). Disse filmene kan benyttes til undervisning og formidling i det forebyggende arbeidet overfor ungdom.

Minoritetsrådgivere

Det finnes 49 minoritetsrådgivere ved utvalgte ungdoms- og videregående skoler i alle landets fylker. To av minoritetsrådgiverne jobber ved fylkeskommunale veiledningssentre. Oversikt over hvilke skoler som har minoritetsrådgivere ligger på nettsiden til IMDi. Minoritetsrådgiverne har spisskompetanse om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og gir råd til elever og skoleansatte.

Barnevernstjenestens rolle

Når barnet er i Norge

Dersom barnevernstjenesten mottar informasjon om at et barn kan være utsatt for æresrelatert vold eller står i fare for å bli tatt med til utlandet og utsatt for negativ sosial kontroll, vold eller tvang, har barnevernstjenesten rett og plikt til å undersøke barnets omsorgssituasjon, jf. barnevernloven § 4-3. Barnevernstjenesten må undersøke barnets omsorgssituasjon og behov for barnevernstiltak og samtidig ivareta barnets behov for beskyttelse og sikkerhet. I noen tilfeller kan det være behov for å snakke med barnet først, før foreldrene blir gjort kjent med barnevernstjenestens involvering. I de fleste tilfeller vil det være nødvendig at barnevernstjenesten og politiet samarbeider. I saker som omhandler negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap er det viktig at barnevernstjenesten gjør en risikovurdering av barnets situasjon før de iverksetter hjelpetiltak. Barnevernstjenesten bør legge opp til langsiktig og helhetlig oppfølging av familien

Når barnet er i utlandet

Det er begrenset hva norske myndigheter kan bistå med når et barn først befinner seg i utlandet. Det er derfor viktig at hjelpeapparatet samarbeider aktivt for å forhindre utreise. Når barnet allerede befinner seg i utlandet, har barnevernstjenesten anledning til å åpne undersøkelsessak ved bekymring, dersom barnet har vanlig bosted i Norge jf. barnevernloven § 1-2 annet ledd.

Et samarbeid med foreldrene kan være avgjørende for å få barnet hjem. Barnevernstjenesten bør derfor tilby foreldre som er i Norge hjelpetiltak i form av råd, veiledning eller annen bistand. Dette forutsetter at foreldrene samtykker.

Barnevernstjenesten har hjemmel til å fremme sak for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse og atferdsplassering etter barnevernsloven §§ 4-12 og 4-24, selv når barnet oppholder seg i et annet land, jf. barnevernsloven § 1-2 annet ledd. Dette forutsetter at barnet fortsatt har vanlig bosted i Norge. Barnevernstjenesten har derimot ikke hjemmel til å fatte akuttvedtak for barn som oppholder seg i utlandet, jf. barnevernloven § 1-2 annet ledd.

Når et barn oppholder seg i et land tilsluttet Haagkonvensjonen 1996, kan norske og utenlandske sentralmyndigheter samarbeide om oppfølging og beskyttelse av barnet. Oversikt over hvilke land som er tilsluttet konvensjonen fremgår av vedlegget nedenfor.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet kan kontaktes ved behov for samarbeid mellom norske og utenlandske sentralmyndigheter etter Haagkonvensjonen 1996. Direktoratet yter bistand og veiledning til barnevernstjenestene i slike saker. Direktoratet kan også kontaktes for veiledning om hvilket rettslig handlingsrom barnevernstjenesten har når et barn oppholder seg i utlandet, og om muligheter for samarbeid med utenlandske myndigheter når barnet er i et land som ikke er tilsluttet Haagkonvensjonen 1996. Utenrikstjenesten, det vil si både Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene, vil ha en rolle i kontakten med utenlandske myndigheter i saker til ikke-konvensjonsland.

Utenrikstjenestens rolle

Utenrikstjenesten gir bistand til norske borgere i utlandet innenfor [rammene for konsulær bistand](#). Det er viktig å være oppmerksom på at det er begrenset hva norske myndigheter kan bistå med når et barn/ungdom oppholder seg i utlandet. Muligheter for å gi bistand kan begrense seg ytterligere når barnet/ungdommen har dobbelt statsborgerskap. Utenrikstjenesten må forholde seg til vertslandets lover og regler, og det er svært varierende om disse gir beskyttelse mot tvangsekteskap eller andre handlinger som er straffbare i Norge. I praksis er det også svært krevende å gi bistand i enkelte land, og i noen tilfeller ikke mulig. Ansatte i skole og hjelpeapparatet må i kommunikasjonen med den unge være tydelige på dette. Det er viktig å være klar over at norske myndigheter fraråder norske borgere reiser og opphold i noen land, og at norske borgere ikke kan forvente den samme bistanden i land hvor det er utstedt reiseråd. Dette er uavhengig av årsaken til at vedkommende har reist dit eller oppholder seg der. [Oversikt over reiseråd finnes på regjeringen.no](#). Bruk disse reiserådene aktivt i veiledningssamtaler med unge og deres foreldre.

Ambassadene i Amman, Ankara, Islamabad og Nairobi har spesialutsendinger med spisskompetanse om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (integreringsrådgivere). Spesialutsendingene veileder andre ambassader i sine respektive regioner i saker knyttet til negativ sosial kontroll.

Vi viser til vedlegg med øvrige informasjon om nettressurser og viktige telefonnumre.

Med hilsen

Guri Melby
Kunnskapsminister

Ida Lindtveit Røse
Barne- og familieminister

Vedlegg: definisjoner og kontaktinformasjon til aktuelle hjelpetjenester

Negativ sosial kontroll forstås som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.

Æresrelatert vold forstår vi her som vold utløst av familiens behov for å ivareta eller gjenopprette ære og anseelse. Æresrelatert vold kan ramme alle kjønn og personer i ulike aldersgrupper - barn, ungdom og voksne. Æresrelatert vold kan innebære tvangsekteskap, men også andre voldsuttrykk som nedverdigelser, trusler, utstøtelse og annen psykisk vold, negativ sosial kontroll, fysisk vold og drap.

Tvangsekteskap er en form for vold i nære relasjoner, der en eller begge ektefellene ikke har mulighet til å velge å forbli ugift uten å bli utsatt for represalier.

Kjønnslemlestelse er et inngrep i kvinnens kjønnsorgan som skader organet eller påfører det varige forandringer.

Viktige telefonnumre og kontaktinformasjon

- **Politi:** 02800 eller nødnummer 112
- **Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll:** tlf 47 80 90 50 (hverdager 9-15)
- **Sentralmyndigheten for Haagkonvensjonen 1996, Bufdir** Tlf: 466 15 000 (hverdager 08-15:45), E-post: SentralmyndighetHaag1996@bufdir.no
- **Alarmtelefonen for barn og unge:** 116 111 (døgnåpen), Chat: <https://www.116111.no/>
- **Barnevern:** <https://barnevernvakten.no/kommune>
- **Vold- og overgrepslinjen:** www.volinjen.no, tlf. 116 006 (døgnåpen) (for personer over 18 år)
- **Krisesenter:** <http://www.psynett.no/liste-over-krisesentre-i-norge/>
- **Integreringsrådgivere:** Når barn og unge fryktes etterlatt i utlandet kan en av spesialutsendingene (integreringsrådgiverne) ved følgende utenriksstasjoner kontaktes:
 - Amman – dekker stasjonene i Midtøsten og Nord-Afrika, inkludert Iran.
 - Ankara – dekker stasjonene i Europa og Russland (Tsjetsjenia).
 - Islamabad – dekker stasjonene fra Afghanistan og videre østover i Asia.
 - Nairobi – dekker landene i Afrika sør for Sahara.
- **Kontaktinfo til de ulike ambassadene:** www.norway.no
- **Utenriksdepartementets operative senter (UDops):** Tlf. +47 23 95 00 00

Aktuelle nettressurser

For barn og unge

- **116 111 Alarmtelefonen for barn og unge:** <https://www.116111.no/>
- **Røde Kors-telefonen om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse:** <https://rodekorstelefonen.no/>
- **Ung.no:** <https://www.ung.no/>
- **NORA:** <https://www.imdi.no/nora/>

For hjelpeapparatet

- **Portal for bekymringsmelding:** https://bufdir.no/aktuelt/bekymret_for_et_barn/
- **Nasjonal veiviser ved vold og overgrep:** www.dinutvei.no
- **Veileder for helse og omsorgstjenestens arbeid mot vold i nære relasjoner:** <https://voldsveileder.nkvts.no/>
- **Veileder til barneverntjenesten:** [https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ sosial kontroll tvangsekteskap og aresrelatert vold en veileder til barnevernstjenesten/](https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_og_aresrelatert_vold_en_veileder_til_barnevernstjenesten/)
- **Retningslinjer om etterlatte barn i utlandet:** https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/etterlatte_barn/
- **Veileder for NAV:** <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/samarbeid/for-kommunen/satsingsomrader2/vold-i-naere-relasjoner-og-menneskehandel>
- **Håndbok for håndtering av saker om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, barneekteskap og æresrelatert vold:** <https://www.imdi.no/om-imdi/brosjyrer-handboker-og-veiledere/handbok-for-handtering-av-saker-om-negativ-sosial-kontroll-tvangsekteskap-barneekteskap-og-aesrelatert-vold/>
- **Veiviseren om kjønnslemlestelse:** <https://kjonnslemlestelse.nkvts.no/>
- **Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020):** <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/retten-til-a-bestemme-over-eget-liv/id2542163/>